

Қабір өмірі

عالم البرزخ

<Қазақ тілі – Kazakh – كازاخى>



Islamhouse.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Қабір өмірі

Жан алынғаннан кейін рухтың көкке көтерілуі

Пенде жан тапсырып, рухы тәнінен ажыраған соң, оның рухының аспан әлеміне саяхаты басталады. Әбу Һурайрадан (оған Аллаһ разы болсын) риуаят етіледі: пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Мүміннің рухы шықса, оны екі періште алып көкке көтеріледі»**, - деген (Имам Муслим риуаят еткен).

А) Мүмін рухының көкке көтерілуі

Осы хадисті Әбу Һурайрадан (оған Аллаһ разы болсын) риуаят етушілердің бірі Хаммад: «Мүміннің рухы көкке көтерілген кезде одан әтір тәрізді тамаша хош иіс шығады. Ал ол аспанға жеткен кезде аспан тұрғындары: «Хош иіс! Жер жақтан келді. Саған және сен өмір сүрген тәнге Аллаһтың салауаты болсын!» - дейді. Сөйтіп ол рух Ұлы Раббысына апарылады. Аллаһ Тағала: «Оны ең соңғы мерзімге дейін алып кетіңдер!» - деп бұйырады», - деген.

Көкте болатын бұл жағдайды пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сахабаларына егжей-тегжейлі, бүгешүгесіне дейін сипаттап берген. Ол кісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) бұл жағдайды сипаттап:

«Егер (мүміннің) рухы (тәнін тастап) шықса, оған аспан мен жердің арасындағы әрбір періште және аспандағы әрбір періште салауат айтады. Ол үшін аспан есіктері ашылып, оған әрбір есіктің тұрғындары дұға қылады. Егер оны (өлім періштесі) алса, оны қасқағым сәтке де (басқа періштелер) алғанша қолынан түсірмейді. Олар оны жәннаттан әкелген кебінге орап, жәннаттан әкелген жұпармен хош иістендіреді. Аллаһ Тағаланың: «Елшілеріміз (періштелеріміз) жанын алады әрі ешқандай кемістік жасамайды», - деген сөзінің мәнісі осы (Анғам сүресі, 61 аят). Және одан (рухтан) жер бетінде теңдесі болмаған жұпардың хош иісіндей жағымды иіс шығады. Сосын оны алып жоғары шығады. Қашан олар періштелер тобының қасынан өтсе, олар (періштелер): «Бұл кім деген жақсы рух?» - деп сұрайды. Олар (алып бара жатқан періштелер): «Бұл пәленше ұлы пәленше!» - деп, оны дүниедегі ең көркем есімдерімен таныстырады. Сөйтіп олар дүние аспанының

соңына жетеді. Содан соң (аспан күзетшілерінен) кіруге рұқсат сұрайды да, ол үшін (аспан) ашылады. Және оны әрбір аспаннан жақындары (періштелер) келесі аспанға дейін шығарып салады. Сөйтіп ол жетінші аспанға жетеді. Сонда Аллаһ Тағала: «Пендемнің кітабын ең жоғары дәрежелілердің қатарында жазыңдар!» - дейді.

(Сосын пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын)):

«Ең жоғарғы дәреженің не екенін қайдан білесің? Ол жазулы бір кітап. Оны Аллаһқа жақын періштелер бақылайды», - деген Құран аяттарын оқыды (Мутаффифин сүресі, 19-21 аяттар).

Сөйтіп оның кітабы ең жоғары дәрежелілердің қатарында жазылады. Сосын Аллаһ Тағала періштелерге: **«Оны жерге қайтарыңдар! Расында мен оларды содан жараттым және оған қайтарамын. Сосын одан қайта шығарамын»,** - дейді», - деген.

Міне, ізгі мүміндердің рухы осындай көркем бейнеде қастерленіп, құрметпен алынады. Аллаһ Тағала бізді осыған жеткізсін!

Ә) Кәпір рухының көкке шығуы

Кәпірдің жаны алынғаннан кейін хал-ахуалы қандай болмақ?

Кәпір пенденің рухы алынса, сасып, жағымсыз иіс мұңкіп шығады. Аспан тұрғындары: **«Жаман рух! Жер тараптан келді»,** - дейді. Оған қатысты да Аллаһ Тағала тарапынан: **«Оны ең соңғы мерзімге дейін алып кетіндер!»** делінеді.

Сондай-ақ пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) кәпір яки бұзық адамнан алынған рух туралы да әңгімелеген. Оған қатысты пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын):

«Оны аспан мен жердің арасындағы әрі аспандағы әрбір періште лағынеттейді және оған аспан есіктері жабылады. Әрбір есіктің тұрғындары оның рухының өздері тарапынан көтерілмеуіне Аллаһқа дұға қылады. (Өлім періштесі) оның (жанын) алады. (Жанын) алып болған соң, оны қасқағым сәтке болса да қолында ұстап тұрмайды. (Сосын оны басқа періштелер)

от кебінге салады. Одан жер бетінде болмаған өлексенің сасық иісі шығады. Сөйтіп оны жоғары алып шығады. Олар қашан бір топ періштелердің жанынан өтсе, ол (періштелер): «Бұл жаман рух кім?» - деп сұрайды. Олар: «Бұл пәленше ұлы пәленше!» - деп, дүниедегі оның ең ұнамсыз аттарымен таныстырады. Сөйтіп, дүние аспанына жетіп, кіруге рұқсат сұрайды, оған (аспан) ашылмайды», - деген.

Мұнан кейін пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) Аллаһ Тағаланың:

«Оларға көктердің есіктері ашылмайды. Және олар түйенің көзінен өткенге дейін жұмаққа кірмейді», - деген аятын оқыды (Ағраф сүресі, 40 аят).

Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сөзін жалғап: **«Сосын Аллаһ Тағала: «Оның кітабын сижжинде, ең төменгі жерде жазыңдар! Құлымды жерге қайтарыңдар! Расында мен оларды содан жараттым және оған қайтарамын. Сосын одан қайта шығарамын!»** - дейді. Сөйтіп оның рухы аспаннан жерге лақтырылып, ол аспаннан тәнге жеткенше құлайды», - деген. Сосын пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) Аллаһ Тағаланың:

«Кім Аллаһқа серік қосса; сонда ол көктен құлап, оны құс іліп әкететін немесе оны ұзақ мекенге жел ұшырып кететін нәрсе сияқты» (Хаж сүресі, 31 аят), - деген аятын оқыды (Имам Ахмад риуаят етті).

Қабір өмірінің сипаты

Қабірге түскен соң адам үшін жаңа өмір басталады. Оны ғұламалар «барзақ өмірі» деп атайды. Яғни өтпелі, Ақыретті күту өмірі. Онда жақсылар үшін біраз игілік болса, жамандар үшін азап бар.

Адам тәнінен жан шыққан соң оның рухы барзақ өмірінде қалады. Ол тек аспанға бір көтеріліп, тәнге қайта оралады. Мұнан кейін ол тәннің бойында ерекше бір сипатта өмір сүреді. Бұл өмір қабір игілігінен немесе қабір азабынан тұрады.

Тахауия ақидасының түсіндірмесінде қабір өмірін сипаттай келе: «Әркімге тиісінше болатұғын қабір азабы мен оның игілігін, сонымен қатар екі періштенің сұрағын нақтылап Аллаһ елшісінен (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) көптеген хабарлар келген. Бұлардың болатынына сену және иман келтіру уәжіп. Оның қалай болатыны жайлы әңгіме қозғаймыз. Оның қалай болатындығын адам ақылы қабылдай алмайды. Шарифат ақылға сыймайтын нәрселерді емес, керісінше ақылды қайран қалдыратын нәрселерді әкеледі», - деген.

Яғни, шарифат әкелгендердің ішінде таңқаларлық нәрсе болуы мүмкін, бірақ, мүмкін емес нәрсе болмайды. Өйткені Аллаһ Тағала әрбір нәрсеге Құдіретті.

Рух барзақ өмірі үшін адам тәніне қайтқанда, біздің түсінігіміздегідей дүниедегіше қалыпта тірі болып қайтпайды. Десе де оның өзіндік бір күйі, тіршілігі болады. Алайда, біз оны өлі күйде көреміз. Мәселен, адам ұйқыда жатқанда оның рухы бұл дүниеден (уақытша) тыс болса да, ол өзіндік тіршілігін тоқтатпайды. Түс көреді, қуанады, қысылады, жылайды, күледі т.с.с. Ал ұйықтап тұрған соң әртүрлі халін баяндайды, яғни ол ұйқыдағы жағдайын сезінеді. Тәтті ұйқы болады және азапты ұйқы бар. Дәл осы сияқты барзақ өмірі де өзіндік тіршілікке ие. Демек, барзақ өмірінде рух пен тән бірлестігі дүниедегідей кейіпте емес. Сондай-ақ Тахауия ақидасының шархында: «Білгін, расында қабір азабы, ол – барзақ азабы. Әрбір өлген адам, азапқа лайықты болса, қабірге салынса да, салынбаса да одан тиісті үлесін алады», - делінген.

«Қабірге салынбаса да» деген сөзден назарға алынып отырғаны – мәйіті өртелгендер, суға батқандар, аң-құсқа жем болғандар, т.с.с. Айталық үнді халқы. Бұл халық қалыптасқан әдет-ғұрыптары бойынша мәйітті жерлемей, өртейді. Сондай-ақ бір елдерде кейбір «танымал тұлғаларды» жерлемей, мүрдесін арнайы орындарда сақтау әдеті бар. Қалай болғанда да қабірдегі адам пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың

салауаты мен сәлемі болсын) хадистерінде келтірілген қандай жағдайларды басынан өткерсе, жерленбей қалған адам да олардан тыс қалмайды, рухы болсын, тәні болсын. Бұл жағдай болады, бірақ қалай, қайтіп болатындығы бізге беймәлім. Ол Аллаһқа ғана аян.

Пайғамбарлар мен шахидтердің қабірдегі жағдайы

Кейбір ерек тұлғалы адамдар бар, қабір өмірінде олардың рухтарының арнайы орындары бар. Бұлардың қатарына пайғамбарлар кіреді, оларға сәлем болсын! Аиша (Аллаһ оған разы болсын) пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) өмірінің соңғы сәттерінде: **«Бәлкім, жәннаттан жоғары серік»**, - деп айтқанын жеткізген (Имам Бұхари риуаят етті).

Пайғамбарлардың рухтары көкте жоғары серікпен бірге құрметті орында болады. Аспандардың ең жоғарысында Аллаһ Тағала сый-құрметке бөлеген пайғамбарлармен және періштелермен бірге болмақ. Бұл жайлы Миғраж туралы әңгімелеген сахих хадистерде келтірілген. Миғражда пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) әртүрлі аспанда пайғамбарлармен кедескен. Яғни, олар дүние салғаннан кейін сол жақта өмір сүреді.

Сол сияқты шахидтердің де арнайы орындары бар. Аллаһ Тағала Құранда шахидтер туралы: **«Аллаһ жолында өлтірілгендерді өлі деп ойлама, әрине, олар тірі. Раббыларыңның жанында олар ризыққа бөленеді»**, - деген (Әли Имран сүресі, 169 аят).

Олардың өлгеннен кейінгі жағдайы басқалардікіндей емес, біршама ерекшеленеді. Шахидтер пайғамбарлар мен шыншылдар сияқты тірі болады, денелері де бұзылмайды. Ал рухтары арнайы бір орындарды иемденеді. Аллаһ Тағала: **«Әрине, олар тірі. Раббыларыңның алдында ризыққа бөленеді»**, - дейді. Яғни, олар тірі, біз сияқты Аллаһтың алдында ризық алып жатыр. Бірақ қайда?!

Масруқ біз әңгіме етіп отырған аяттың мәнін Абдуллаһ ибн Масғудтан (Аллаһ оған разы болсын) сұрағанда, ол: **«Біз де бұл жайлы пайғамбардан (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сұрағанбыз. Ол (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): «(Шахидтердің) рухтары, аршыға ілінген шырақтары бар жасыл құстардың кеуде қуысында. Ертемен жәннаттың қалаған жеріне**

барып, сосын әлгі шырақтарға қайтады», - деп айтты», - деп жауап берген (Имам Муслим риуаят етті).

Яғни, шахидтердің рухтары жасыл құстардың ішінде, ал ол құстардың мекені Аллаһ Тағаланың аршына ілінген құс ұясы тәрізді шырақтарда болмақ.

Міне, бұл Аллаһ Тағаланың шахидтерге әзірлеген құрмет орны. Сондықтан да, пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сахабалары және бұрынғы өткен ізгі кісілер шахидтікті қалайтын болған. Өйткені олар Құран аяттарынан және пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) хадистерінен шахидтерге дайындалған сый-құрметтің қаншалықты жоғарғы дәрежеде екендігін біліп, оны қалап және осы мәртебеге жету үшін қатты ұмтылатын. Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Кімде-кім шын жүрегімен Аллаһтан шахидтік сұраса Аллаһ оны, егер ол төсекте өлсе де, шахидтердің мәртебесіне жеткізеді»,** - деген (Имам әт-Тирмизи риуаят етті).

Қабірдің қараңғылығы

Аллаһ елшісінің (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) кезінде пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) мешітін тазалайтын бір әйел қайтыс болады. Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) оны іздегенде адамдар оның түнде қайтыс болғандығын айтады. Пайғамбарымызды (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) ұйқысынан оятқылары келмей, адамдар оны түнде жерлеп қойған еді. Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сахабаларға: **«Мені неге оятпадыңдар?»** - дегенде, олар: **«Оятқымыз келмеді»,** - деді. Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) мешітке қызмет ететін бұл әйелге құрмет ретінде оның қабіріне баруды қалап, сахабаларынан оның қабірін көрсетуді сұрады. Оның қабіріне келіп, оған дұға қылып: **«Расында мына қабірлер, иелері үшін зұлматқа толы. Аллаһ Тағала оларды (қабірлерді) оларға (марқұмдарға) қылынған дұға үшін нұрландырады»,** - деген (Имам аль-Бұхари және Имам Муслим риуаят етті).

Қабір қысымы

Ансарлардың беткетұтар, пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) таңдаулы сахабаларының бірі – Саъд ибн Муаз (оған Аллаһ разы болсын) дүние салып, оны қабірге қойған кезде пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Бұл үшін Рахманның аршы шайқатылды және ол үшін аспан есіктері ашылды және оның жаназасына жетпіс мың періште қатысты. Ол (қабірде бір сәт) қысылды да, сосын барып оған кеңшілік берілді»**, - деген (Имам Насаи риуаят етті).

Осындай ұлы дәрежеге ие Саъд ибн Муаздың (оған Аллаһ разы болсын) өзі қабірге түскен кезде қысылған.

Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Расында, қабірдің қысымы бар. Егер одан біреу құтыла алғанда, онда сөзсіз Саъд ибн Муаз құтылар еді»**, - деп айтқан (Имам Ахмад риуаят етті).

Қабір азабына қатысты дәлелдер

А) Құрандағы дәлелдер.

Қабір азабының болатынын нақтылап көптеген аяттар келген. Солардың бірі қабір азабына қатысты айтылғанына ғұламалар бір ауызды пікірге келген төмендегі аят. Оны Имам Бұхари «Жаназа» кітабінің «Қабір азабына қатысты келген нәрселер бабы» астында келтірілген. Аллаһ Тағала: **«(Мұхаммед) егер залымдарды өлім арпаласында періштелер қолдарын созып: «Жандарыңды шығарыңдар! Бүгін Аллаһқа қарсы орынсыз сөйлегендерің, Оның аяттарына менменсігендерің себепті қорлаушы азаппен жазаланасыңдар»**, - дегенде **бір көрсен!»** (Әнғам сүресі, 93 аят);

«Оларды екі рет азап қыламыз. Сонан соң олар зор азапқа қайтарылады», - деген (әт-Тәуба сүресі, 101 аят).

Яғни, Аллаһ Тағала Ақыретке дейін адамды екі рет азаптайды: дүниеде және қабірде. Сосын барып Ақыреттегі мәңгілік азапқа

қайтарылады. Хасан әл-Басри аяттағы **«Оларды екі рет азап қыламыз»** деген сөзді: «Дүниедегі азап және қабірдегі азап», - деп түсіндірген.

Ғұламалар қабір азабына дәлел ретінде көп басымдылық берген Аллаһ Тағаланың мына сөздері. Онда Алаһ Тағала: **«Перғауындықтарды сұрқай азап баурап алды. Олар ертелі-кеш отқа ұсынылады (бұл Қияметтен бұрын болады). Қиямет қайым болған күні: «Перғауындықтарды азаптын ең қаттысына кіргізіндер!» - делінеді»,** - деген (Ғафир сүресі, 45-46 аяттары).

Қабір азабын меңзеген тағы бір аятта: **«Аллаһ сондай иман келтіргендерді дүние тіршілігінде де, Ақыретте де мықты сөзбен бекітеді»,** - дейді (Ибраһим сүресі, 27 аят).

Сондықтан мүмін өмірде қандай қиындық көрсе де: «Аллаһтан басқа ешбір құдай жоқ. Мұхаммед Аллаһтың елшісі» деген сенімнен айнымайды және қабірдегі сұрақтарға да дұрыс жауап береді. Ал залымдарды Аллаһ сөзден жаңылдырады.

Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) бұл аятты: **«Қабір азабына қатысты түскен»,** - депті (Имам әл-Бұхари риуаят етті).

Ә) Сүннеттегі дәлелдер

Аиша анамыздан (оған Аллаһ разы болсын) риуаят етіледі; Ол: **«Маған Мәдина яһудилерінің екі кемпірі кірді. Олар: «Қабірдегілер қабірлерінде азапталады», - деді. Мен олардың сөздерін тастағым келмей, өтірікке шығардым. Сөйтіп ол екеуі шығып кеткен соң маған Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) кірді. Мен оған: «О, Аллаһтың елшісі! Маған Мәдина яһудилерінің екі кемпірі кірді. Сөйтіп: «Қабірдегілер қабірінде азапталады», - деп бөсті», - дедім. (Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын)): «Ол екеуі рас айтқан. Расында да олар сондай бір жануарлар есітетіндей азаппен азапталады», - деп айтты»,** - деген (Имам Муслим риуаят етті).

Қабірдің жан шыдатпас азабында жатқан адамның айқайлап, шыңғыратындығы жайлы пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) хадистерінде анық айтылған. Тіпті оның

даусын адамзат пен жыннан басқа тірі нәрселердің барлығы есітеді. Мұндай азапқа түспесі анық пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) өзі үнемі Аллаһ Тағаладан азаптың бұл түрінен құтқаруды сұраған. Бұл сөзімізге Аиша анамыздың (оған Аллаһ разы болсын): «Мен оның намазда қабір азабынан пана сұрамаған (кезін) көрген емеспін», - дегендігі дәлел болмақ (Имам Муслим риуаят етті).

Асма бинт Әбу Бакрден (екеуіне Аллаһ разы болсын) риуаят етіледі. Ол былай деген: «**Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) хутба жасап тұрып, кісі сынаққа алынатын қабір сынағы жайлы айтты. Оны айтқан кезде, адамдар (қорқыныштан) шулап кетті. Тіпті мен (ол шудан) Аллаһ елшісінің (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сөзін түсінбей қалдым. Сөйтіп, өзіме жақын тұрған бір кісіге: «Ей, Аллаһ береке берсін! Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сөзінің аяғында не айтты?» - дедім. Ол (кісі маған): «Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): «Расында, маған уахи етілді; қабірде Даджальдің фитнасына жақын фитнаға ұшырайсындар», - деп айтты», - деді», (Имам әл-Бұхари риуаят етті).**

Әбу Сағид әл-Худри (оған Аллаһ разы болсын) Зейд ибн Сабиттен (оған Аллаһ разы болсын) риуаят еткен хадисте, Зейд (оған Аллаһ разы болсын): «**Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) Бәну Наджран (руының) егістігінде қашырының үстінде келе жатқан-ды, біз онымен бірге едік. (Оның (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) астындағы қашыры) тулап кетіп, оны жыға жаздады. Қарасақ бес-алты қабір бар екен. (Сонда пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын)): «Мына қабірлердің иелерін кім біледі?» - деді. Сонда бір кісі: «Мен», - деді. Ол (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): «Бұлар қашан өлген?» - деді. (Әлгі кісі): «Олар ширк дәуірінде өлген», - деді. (Сонда Аллаһтың елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын)): «Расында, бұл адамдар қабірлерінде бәлеге душар болып жатыр. Сендер бір-бірлеріңді жерлейтін болмағандарыңда еді, сендерге Аллаһтан өзім естіп тұрған қабір азабын естіртуді сұрар едім», - деп айтты», - дейді (Имам Муслим риуаят етті).**

Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) қабірлердің жанынан өткенде олардың дауысын есітетін болған. Егер адамдарда қабір азабының дауысын есіту қабілеті болғанда, қабірге деген қорқыныштан олар бірін-бірі жерлемей қояр еді.

Әбу Әйюб әл-Ансари (оған Аллаһ разы болсын): **«(Бірде) Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) күн батқаннан кейін (тысқа) шықты. (Кенет) дауыс естіді. Сонда (сахабалар): «Не естідің, ей, Аллаһ елшісі?» - деп (сұрады). (Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын)): «Яһудилер қабірлерінде азапталып жатыр», - деп айтты», - деген (Имам әл-Бұхари, Имам Муслим риуаят етті).**

Демек қабір азабы туралы дәлелдер жетерлік. Оған сену – біздің ақидамыздың, иманымыздың бір бөлшегі. Оған сенбеуге болмайды.

Қабір жағдайлары

А) Қабірге түскендегі мүміннің сұраққа алынуы және оған амалының келуі

Анас (оған Аллаһ разы болсын) жеткізген хадисте пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Пенде қабіріне қойылса және одан жолдастары бұрылса (жерлеп артқа қайтса), ол олардың (жолдастарының) қайтып бара жатқандағы аяқтарының дыбысын есітеді. Сосын оған екі періште келеді. Оны отырғызып, одан: «Мына Мұхаммед деген кісі жайлы не айтатын едің?» - дейді. Мүмін болса: «Мен оның Аллаһтың құлы және елшісі екендігіне куәлік беремін», - деп айтады», - деген (Имам Бұхари мен Имам Муслим риуаят еткен).**

Сондай-ақ Бара ибн Азыбтан (оған Аллаһ разы болсын) риуаят етілген хадисте пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) мүмін пенденің қабірдегі жағдайы жайлы: **«Оған екі періште келіп, оны отырғызады да: «Раббың кім?» - дейді. Ол: «Раббым – Аллаһ», - дейді. Екі (періште): «Дінің не?» - дейді. Ол: «Дінім – Ислам», - дейді. Екі (періште): «Сендерге жіберілген кісі кім?» - дейді. Ол: «Ол – Аллаһтың елшісі», - дейді. Екі (періште): «Ілімің**

не?» - дейді. Ол: «Аллаһтың кітабын оқып, оған иман келтірдім және сендім», - дейді. Сол кезде көктен бір жаршы жар сала: «Пендемнің рас айтқаны үшін оған (қабіріне) жәннаттан (төсеніш) төсендер, оны жәннаттан киіндіріңдер және жәннатқа қарай есік ашындар!» - дейді. Және де оған (жәннаттың) лебі мен хош иісі келіп тұрады. (Сонымен қатар) оған қабірі көзі жеткен жерге дейін кеңейтіледі», - деген.

Яғни, мүміндерге қабірде қорқудың керегі жоқ. Жоғарыдағы сүйінші хабар осыны айтады. Бұл азаптан қорқуға мүміндерден гөрі кәпірлер мен мұнафықтар лайықтырақ. Мүміндер туралы Аллаһ Тағала: «Олар үшін қорқыныш жоқ және олар қайғырмайды», - деген (Бақара сүресі, 38 аят).

Сосын пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) пенденің іс-амалымен жолығуын баяндап:

«Оған көрікті жүзді, әдемі киімді, иісі жағымды бір кісі келіп: «Сені қуантатын (нәрсемен) сүйін; Аллаһтан болар разылықпен және игілігі тұрақты жәннаттармен сүйін. Бұл уәде етілген күнің», - дейді. Оған мәйіт: «Сен де, өзінді де Аллаһ жақсылықпен сүйіндірсін. Сен кімсің? Жүзің жақсылық хабаршы екен», - дейді. Ол: «Мен сенің ізгі амалдарыңмын! Аллаһпен ант етейін! Сені Аллаһқа бойсұнығу асығушы ретінде, Аллаһқа күнәһарлыққа аяндаушы ретінде таныдым. Аллаһ сені жақсылықпен марапаттады», - дейді. Сосын оған (мәйітке) жәннаттан бір есік, тозақтан бір есік ашылады. Тоzaқтың есігі көрсетіліп: «Егер Аллаһқа күнәһарлық қылғаныңда, бұл сенің мекенің болар еді. Енді Аллаһ саған оны жәннаттағы бір орынмен алмастырып берді», - делінеді. Ол жәннатқа (қарап) оның ішінде не нәрселер барын көрген кезде: «Раббым! Отбасыма және мал-дүниеме қайта оралуым үшін Қиямет күнін тездете көр», - деп (тілейді)», - деген.

Яғни, ол Қиямет күнін тезірек болуын тілейді. Аллаһ Тағала бізді солардың қатарынан етсін!

Ә) Қабірге түскендегі кәпірдің сұраққа алынуы және оған амалының келуі

Сондай-ақ, пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) дәл осының қарсысында кәпірдің немесе бұзықтың қабірдегі жағдайын сипаттап: **«Ал кәпір (немесе мұнафиқ) болса: «Білмеймін, адамдар не айтса, соны айтатынмын», - дейді. Екі періште (оған): «Сен білмедің де, ілеспедің де?» - дейді», - деген.**

Бұдан кейінгі оның жағдайын баяндап пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сол сәтте көктен бір жаршы жар сала: «Өтірік айтқаны үшін оған тозақтан (төсеніш) төсендер және оған тозақтан есік ашындар!» - деп дауыстайды. (Осы әмірден кейін қабірдегі пендеге): «Тозақтың ыстығы мен жалыны келіп тұрады. Оның қабірінің тарылатындығы сондай, тіпті оның қабырғалары айқайсып кетеді. (Мұнан кейін) мәйітке ұсқыны жаман, киімі нашар, иісі сасық бір кісі келіп: «Өзіңе қош келмейтін (нәрсемен) сүйін. Бұл уәде етілген күнің!» - дейді. Мәйіт: «Сен де, сені де Аллаһ жамандықпен сүйіншілесін! Сен кімсің? Сенің жүзің жамандық әкелген (кісінің) жүзіне ұқсайды екен?» - дейді. (Әлгі кісі сонда): «Мен сенің жаман амалдарыңмын! Аллаһпен ант етейін! Сені Аллаһқа бойсұнуда сылбыр, Аллаһқа күнәһарлықта ұшқыр ретінде таныдым. Аллаһ сені жамандықпен жазалады», - дейді. Содан кейін оған көзі көр құлағы керек, мылқау, қолында күрзісі бар біреу келеді. Егер ол тауды ұрса, (тау) топырақ боп кетер еді. Ол оны (мәйітті) топыраққа айналғанша ұрады. Сосын (мәйіт) бұрынғы қалпына қайтады. Оны тағы да ұрады да, ол қатты дауыстап айқайлайды. (Сол сәтте) мәйіттің дауысын адамзат пен жыннан басқа барлық (тіршілік иесі) есітеді. Соңсоң оған тозақтан есік ашылып, тозақтың төсеніштері төселеді. Сонда (кәпір): «Раббым, Қияметті келтіре көрме!» - деп (тілейді)», - деген (Имам Бұхари мен Имам Муслим риуаят етті).**

Аллаһ Тағала бұл нәрселерден бізге Өзі пана болып, бізден ондай жағдайдың бетін аулақ қылсын!

Қабір азабына себеп болатын нәрселер

Жалпы алғанда адамдар қабір азабына Аллаһ Тағаланы танымағандықтарынан, Оның бұйрықтарына көңіл аудармағандықтан

және Ол тыйым салған күнәларға бойұрғандықтарынан ұшырайды. Аллаһ Тағала Өзін таныған, сүйген бұйрықтарына бойұсынып, қайтарғандарынан қашық жүрген ешбір рухты да, тәнді де азаптамайды. Шын мәнінде, қабір азабы – Аллаһтың пендесіне деген ашу-ызасының әсері болып табылатын Ақырет азаптарының бірі. Демек, кімде-кім бұл дүниеде Аллаһтың ашу-ызасына тиіп, сосын тәубе қылмай өлсе, ол Аллаһ Тағаланың ашу-ызасы дәрежесінде барзақ азабын көреді.

Ал қабір азабына жиі себеп болатын кейбір жекелеген нәрселерге келер болсақ, пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) үмбетіне бұл жайттарды ескертіп айтып кеткен. Алайда бәзбіріміз бұл нәрселерге көңіл аудармаймыз.

А) Өсек тарату және нәжістен тазаланбау

Бірде пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) әлде бір екі қабірдің қасынан өтіп бара жатып: **«Расында, (мына) екеуі азапталып жатыр. (Бірақ) үлкен нәрсе себепті азапталып жатқан жоқ. (Бұл екеудің) бірі – адамдар арасында өсек таратып жүретін, ал екіншісі – зәрінен тазаланбайтын (болған)»**, - депті (Имам әл-Бұхари мен Имам Муслим риуаят еткен).

Ә) Ілім үйреніп, оған амал қылмау және парыз амалдарға көңіл бөлмеу, өтірік айту, зинақорлық пен өсімқорлық

Сондай-ақ пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) былай деген: **«Мен түнде маған екі кісінің келгенін көрдім. Ол екеуі мені қолымнан жетектеп, қасиетті жерге алып шықты. Қарасам бір кісі отыр, қолында имек темірі бар бір кісі түрегеп тұр. (Түрегеп тұрған кісі) ол имек темірді (отырған адамның) езуіне желкесіне жеткенше кіргізеді. Сосын екінші езуін де солай етеді. (Сол аралықта) мына (жыртылған) езуі жазылады да, (оның езуіне) қайтадан әлгіндегідей істейді. Мен: «Бұл не?» - деп (сұрадым). Ол екеуі: «Алға жүр!» - деді. Біз ілгері жүріп, шалқасынан жатқан бір кісіге келдік, оның бас жағында дәу тасы (немесе: жартастың бөлігі) бар бір кісі тұр. Ол (жатқан адамның) басының мылжа-мылжасын шығарады. Ол ұрғанда тас домалап кетеді, оны барып алып, қайтып келгенше ананың басы жазылып, қалпына келеді де, қайтадан басына ұрады. Мен: «Бұл кім?» - деп**

(сұрадым). Ол екеуі: «Алға жүр!» - деді. Біз алға жүріп тандырға ұқсас, аузы тар, табаны кең, астынан от жағылып жатқан бір шұңқырға бардық. (Шұңқырдағыларға от) жақындаса, олар шығуға шақ қалып жоғары көтеріледі де, бәсеңдегенде (орындарына) қайтады. Онда жалаңаш еркектер мен әйелдер бар еді. Мен: «Бұлар кім?» - деп (сұрадым). Ол екеуі: «Алға жүр», - деді. Біз алға жүріп бір қанды өзенге келдік. Оның ішінде бір кісі түрегеп тұр, ал өзеннің ортасында («өзен жағасында» деп те айтылған) алдында тастар бар, өзендегі кісіге қарсы қараған бір кісі тұрды. (Өзендегі) сыртқа шыққысы келсе, (әлгі) кісі оның аузына тас лақтырып, бұрынғы орнына қайтарады. Сөйтіп (өзеннен) шығу үшін келген сайын, аузына тас лақтырады да, ол бұрынғы орнына қайтады. Мен: «Бұл не?» - деп (сұрадым). Ол екеуі: «Алға жүр!» - деді. Біз ілгері жүріп, жасыл баққа келіп кірдік. Оның ішінде бір зәулім ағаш бар екен, түбінде бір қария мен жас балалар отыр. Қарасам ағашқа таяу жерде қарсы алдында от жағып бір кісі отыр. Сөйтіп ол екеуі мені алып ағашты бойлап көтеріліп, бір үйге кіргізді, одан әдемі (үйді) бұрын-сонды көрген емеспін, оның ішінде қарт кісілер, жас жігіттер, әйелдер мен балалар бар еді. Сосын ол екеуі мені одан шығарды да, ағаш бойымен (тағы да) жоғары көтеріліп, (басқа) бір үйге кіргізді. Ол (алдыңғыдан) әдемірек әрі жақсырақ еді, онда қарттар мен жас жігіттер бар екен. Мен: «Сен екеуің мені түн бойы өздеріңмен алып жүрдіндер, енді көрген нәрселерім туралы айтып беріндер», - дедім. Ол екеуі: «Иә. Сен көрген езуі жыртылып жатқан – жалған сөйлеп, (өтірігі) жан-жаққа тарайтын өтірікші, енді өзің көргеніндей Қиямет күніне дейін оған солай істеледі. Ал сен көрген басы мылжаланып жатқан – Аллаһ Құран үйреткенмен түнді ұйқымен өткізіп күндіз оған амал қылмаған кісі, енді Қиямет күніне дейін оған солай істеледі. Сен шұңқыр ішінен көргендер зинақорлар, өзендегі көргенің – өсімқорлар. Ағаш түбіндегі қария – Ибраһим (оған Аллаһтың сәлемі болсын), оның айналасындағы балалар – адамдардың (жастай шетінеген) балалары, от жағып отырған – тозақтың сақшысы Мәлік. Сен кірген бірінші үй жалпы мүміндердің үйі, ал мына үй – шахидтердің үйі. Мен – Жәбірейілмін, мынау – Микаил. Енді басыңды көтер», - деді. Басымды көтерсем, төбемде бұлт секілді (бір орын) тұр екен. Ол

екеуі: «Бұл – сенің (жәннаттағы) мекенің», - деді. Мен: «Мені жіберіндерші, мекеніме кірейін», - деген едім, олар: «Расында, сенің әлі аяқталмаған өмірің қалған. Қашан оны аяғына жеткізсең, мекеніңе келесің», - деді», Имам әл-Бұхари риуаят етті.

Пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) баяндаған бұл түсі, біз жеңіл-желпіге санап, аса мән бермейтін қателіктеріміздің Ақыретте азабы қаншалықты ауыр болып келетіндігін көрсетеді. Айту – парыз, сақтану пенденің еркінде. Пенде тілін тыйып, нәпсісін тежеп, құлқынына құлып салмайынша, «Аллаһ сақтасын» деп айта салған құр сөз, қу шөппен ауыз сүрткенмен бірдей. Соқырға таяқ ұстатқандай еткен Аллаһ елшісінің (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) бұл хадисінен артық бізге қандай ескерту керек? Аллаһ бізге мұндай азаптардан амалдарымызбен сақтануды жазсын!

Б) Адамдардың сыртынан ғайбат айту және жұрттың мал-мүлкін зорлықпен тартып алу

Анас ибн Мәликтен (Аллаһ оған разы болсын) риуаят етіледі; пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): «**Миғражға көтерілгенімде жез, темір тырнақты адамдардың тұсынан өттім. Олар беттері мен кеуделерін тырнап жатыр екен. Мен: «О, Жәбірейіл! Олар кімдер?» - дедім. (Жәбірейіл): «Олар адамдардың еттерін жеушілер және мал-мүліктерін тартып алушылар», - деді», - деген (әл-Бұхари және Муслим риуаят еткен).**

В) Харам нәрселерді тұтыну және жетімнің ақысын жеу

Миғраж туралы әңгімелейтін Әбу Саъид әл-Худриден риуаят етілген ұзақ хадисте пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): «**Содан біраз жүрген соң жас піскен дәмді ет қойылған дастарқан көрдім. (Бірақ) оған ешкім жақындамайды. Ал басқа бір дастарқанда тұрып қалған, иістенген еттер бар екен. Оны бір адамдар жеп жатыр. Мен: «О, Жәбірейіл! Олар кімдер?» - дедім. (Жәбірейіл): «Олар – үмбетіңнен халал тұрып, харамға бас қойғандар», - деп айтты», - деген.**

Осы хадистің жалғасында: «**Содан сәл ілгері жүріп, еріндері түйенің еріндеріндей, ауыздарын ашып тас жұтып, ол (тастары)**

арттарынан шығып жатқан адамдарды көрдім. Аллаһқа жалбарып байбалам салғандарын естідім. Мен: «О, Жәбірейіл! Олар кімдер?» - дедім. (Жәбірейіл): «Олар – үмбетіңнен жетімдердің мал-мүлкін жеушілер», - деп айтты», - делінген. (Сосын пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын)): «Әлбетте, жетімдердің мал-дүниелерін зұлымдықпен жегендер, олар қарындарын отпен толтырған болады. Сондай-ақ олар жалындаған тозақ отына кіреді» (Ниса сүресі, 10 аят), - деген аятты оқыған (Имам Әбу Дәуд және Имам Ахмад риуаят еткен).

Г) Мал-дүниесі бола тұра садақа бермеу, аманатқа жеңіл қарау және аңдамай сөйлеу

Сондай-ақ пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) Миғраж сапары барысында көрген жайттары жайлы Әбу Һурайра (Аллаһ оған разы болсын) жеткізген хадисте: «Сосын алдарында және арттарында мүйіздері бар бір адамдарға келді. Олар мал секілді үркеді. Олар дариъ (ащы, сасық тікен. Тозақтың тағамдарының бірі), заққум (ащы, сасық ағаш. Тозақтың тағамдарының бірі) және жаһаннам мен оның тастарынан шоқтар жейді. Мен: «Әй, Жәбірейіл! Мыналар кім?» - дедім. (Жәбірейіл): «Бұлар – мал-дүниелерінің садақаларын бермеушілер», - деді. Аллаһ Тағала оларға ештеңеде зұлымдық жасаған жоқ. Аллаһ пенделерге зұлымдық жасаушы емес», - деген.

Осы хадистің жалғасында пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): «Сосын көп мүлік жинап, оны көтере алмаса да үстіне тағы қосып (алып) жатқан бір адамның тұсынан өттік. Мен: «Әй, Жәбірейіл! Бұл кім?» - дедім. (Жәбірейіл): «Бұл – үмбетіндегі өзіндегі аманатты өтемей тұрып үстіне (аманат) қосып алатын адам», - деп айтты», - дейді.

Осы хадисте және: «Содан соң бір кішкене інді кездестірдік. Одан үлкен өгіз шықты. Ол өгіз шыққан жеріне қайта кіргісі келеді, бірақ кіре алмайды. Мен: «Әй, Жәбірейіл! Бұл кім?» - дедім. (Жәбірейіл): «Бұл – аңдамай бір сөз сөйлеп, кейін оған опық жейтін және қайтарып ала алмайтын бір кісі», - деп айтты», - делінген (Байһақи, ибн Касир).

Жоғарыдағылармен қатар, қабір азабына себеп болатын нәрселерге мыналар жатады: жалған куәлік беру, адал адамды қаралау, бүлікке араласу, бидғатқа бастау, Аллаһ және Оның елшісіне (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) қатысты өзі білмейтін нәрсені айту, паракорлық, араққұмарлық, ұрлық, қиянат, алдау-арбау, қулық-сұмдық, Аллаһтың тыйым салғанына рұқсат беру, Аллаһ Тағаланың міндеттегендерінен бас тарту үшін және Оның тыйым салғандарына қол ұру үшін айла-шарғы істеу, мұсылмандарға азар беру, олардың айыптарын ашу, Құран үкімдеріне жүгінбеу, Аллаһтың шарифатына сүйенбей пәтуә беру, күнәһарлыққа және дұшпандыққа жәрдемші болу, нақақтан кісі өлтіру, қабірлерге табыну, зұлымдық, тәкаппарлық, риякерлік, бақсы-балгерлерге сену, дүние үшін дінін сату және т.с.с.

Қорыта айтқанда кез-келген күнә қабір азабына себеп болуы мүмкін.

Қабір азабынан құтқаратын нәрселер

Пенде қабір азабынан құтылу үшін қайта-қайта өзін есепке алып, тәубесін жаңартып отыруы тиіс. Сондай-ақ пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) қабір азабынан құтқаратын бірқатар іс-амалдарға нұсқау жасаған.

А) Парыз амалдар мен ізгі іс-әрекеттер

Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) Әбу Һурайрадан (Аллаһ оған разы болсын) риуаят етілген хадисінде: **«Расында, мәйіт одан (адамдар) бұрылған кезде олардың аяқтарының дауысын есітеді. Егер (пенде) мүмін болса, намаз оның бас жағында, ораза оның оң жағында, зекет сол жағында, ал садақа, туыстық қарым-қатынасты үзбеу, дұрыстық, адамдарға деген жақсылықтардан тұратын ізгі амалдар аяқ тұсында тұрады. Оған (азаптар мен жамандықтар) бас жағынан келтіріледі, сонда намаз: «Менің тарапымнан кірер жер жоқ», - дейді. Сонда оң жақтан келтірілгенде, ораза: «Менің тарапымнан кірер жер жоқ», - дейді. Кейін сол жағынан келтіріледі, сонда зекет: «Менің тарапымнан кірер жер жоқ», - дейді. Содан соң аяқ тұсынан келтірілгенде де, садақа, туыстық түзу қарым-қатынас, дұрыстық,**

адамдарға деген жақсылықтардан тұратын ізгі амалдар: **«Менің тарапымнан кірер жер жоқ», - дейді», - деген (ибн Хиббан және Хаким риуаят еткен).**

Хадисте меңзелгендей, бізді қабір азабынан құтқаратын нәрселер: оқыған намазымыз, тұтқан оразамыз, берген зекетіміз және адамдарға деген жақсы қарым-қатынасымыз. Иманы берік мүмін адам аталмыш нәрселерде осалдық көрсетпейді, қабір азабын да көрмейді, иншаллаһ!

Ә) Қиындықта мұсылмандармен бірге болу

Салманнан (Аллаһ оған разы болсын) риуаят етілген хадисте пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Соғыста немесе мұсылмандарға қиыншылық туған кездерде олармен бір күн және бір түн бірге болу бір ай ораза ұстап, намазға тұрудан жақсы. Ал егер ол өлсе, оған бұрын істеп жүрген (ізгі) амалдары жалғасын тауып жазылып тұрады және ризығы үзілмейді, азаптардан құтылады», - деген (Имам Муслим риуаят еткен).**

Б) Мүлік сүресін оқу

Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Мүлік сүресі – қайтарушы, құтқарушы; ол (қабірдегіні) қабір азабынан құтқарады», - деген (Имам Тирмизи риуаят еткен).**

В) Сәжде сүресін оқу

Халид ибн Миғданнан риуаят етіледі; Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Сәжде сүресі өзін оқыған пенде үшін араша түсіп, оны қабір азабынан құтқарады», - деген (Дарими риуаят еткен).**

Г) Аллаһтан пана сұрау

Анастан (Аллаһ оған разы болсын) риуаят етіледі; Пайғамбарымыз (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) дұға қылып: **«Аллаһым, расында мен Өзіңнен дәрменсіздік пен жалқаулықтан, қорқақтық пен сараңдықтан және қарттықтан пана сұраймын. Және Өзіңнен қабір азабынан пана сұраймын,**

сондай-ақ, Өзіңнен тіршілік пен өлімнің бүлігінен пана сұраймын», - деген (Имам әл-Бұхари риуаят еткен).

Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) сахабаларына: **«Аллаһтан қабір азабынан пана сұраңдар!»** - деп насихат айтқанда, олар: **«Аллаһтан қабір азабынан пана сұраймыз!»** - депті (Имам Муслим риуаят еткен).

Абдуллаһ ибн Аббастан (Аллаһ екеуіне разы болсын) риуаят етіледі; Пайғамбар (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) оларға (сахабаларға) осы дұғаны Құраннан бір сүрені үйретіп жатқандай үйрететін. Және өзі де (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) әрбір намазында ташаһһудтан кейін: **«Аллаһым, біз Өзіңнен жаһаннамның азабынан пана сұраймыз, және Өзіңнен қабір азабынан пана сұраймын, және Өзіңнен масих-Дажжалдың бүлігінен пана сұраймын, және Өзіңнен тіршілік пен өлімнің бүлігінен пана сұраймын!»** - деп дұға қылатын (Имам Муслим риуаят еткен).

Қорыта айтқанда, жалғыз Аллаһқа ғана сеніп, туралықта жүру қабір азабынан құтылудың басты себептерінің бірі. Аллаһ Тағала:

«Расында, «Раббымыз –Аллаһ», - деп, сосын туралықта болғандар, оларға қорқыныш жоқ және олар қайғырмайды да», - деген (Ахқаф сүресі, 13 аят).

Өлімнен және қабірден қорқудың пайдалары

Өлімді, қабірді еске алу, ол жайлы әңгіме қозғау қашанда адам баласы үшін ауыр. Өйткені олар өмір сүруді, үмітте болуды қалайды. Аллаһ Тағала бізге Құрандағы көптеген аяттарда өлімді, үміттің келтелігін, үмітті ұзаққа жіберіп оған байланып қалмауды ескерткен. Өйткені үміт ұзақтығы пендені Ақыретке дайындалудан тосады. Аллаһ Тағала:

«Әркім өлімді татады. Шын мәнінде Қиямет күні ақыларың толық беріледі. Сонда кім оттан құтқарылып жұмаққа кіргізілсе, рас құтылған болады. Негізінде дүние тіршілігі алданыштың нәрсесі ғана», - деген (Әлі Имран сүресі, 185 аят).

Өлімді және қабірдегі өмірді ойлау қай-қайсымызға да қорқынышты екені даусыз. Бір күні Хасан Басриға бір кісі келіп: «Бір адамдар бізді қорқытады, тіпті (олардың айтқандарынан) жүректеріміз ұшып кете жаздайды», - деп шағым айтады. Сонда Хасан Басри ол кісіге: «Саған қорқыныш-үрейге түспеуің үшін тыныштандырғаннан, (Ақыретті) амандыққа жетуің үшін қорқытқан жақсырақ», - деп жауап берген екен.

Сол айтқандай біздің қорқыныш-үрей шақыратын бұл әңгімеміз Ақыретте өзіміздің және бауырларымыздың пайдасына жүріп, амандыққа жетейік деген игі мақсаттан туған. Ал енді бұл өмірде дүниенің уақытша ғана алдамшы тіршілігімен алданып, Ақыретті ойлауға талпынбай, күнделікті күйбең-қарекетіне «шексіз разы» болып жүрген пенделер сөзсіз шектен шығу мен күнәларға бой ұрары күмәнсіз.

Имам әл-Ғазали (Аллаһ рахмет етсін): «Қиямет күні дүниеде (қорқыныштарды) көп ойлағандардан өзгелер қорқыныш пен үрейден сау қалмайды. Расында Аллаһ бір пенденің бойына екі қорқынышты жинамайды», - деген.

Бұл дүниеде бейғам болып, Ақыретте сасқалақтағаннан, бұл дүниеде сақ болып, Ақыретте аман болғанымыз қайырлы емес пе? Біздің бұл әңгімеміз де осы дүниеде қорқып, сақтанып, Ақыретте амандыққа, саулыққа жетейік деген ниеттен туған.

Имам Ғазали сөзін жалғап: «Бұл жерде қорқыныштан мақсат: (оның әсерінен) көзден жас ағып, біраз уақыт қана жүрек үрейленіп, сосын қайтадан бәз-баяғы ойын-күлкіге оралып отыратын жүрекке түсетін әйелдердің нәзіктігі сияқты нәзіктік емес. Бұдан да сорақысы егер біреуге Ақырет жағдайлары немесе Қиямет күнінің ахуалдары не болмаса өлілердің және қабір азабының жағдайлары айтыла қалса, оның: «Аллаһ сақтасын!» - деп іс-әрекетсіз қол қусырып отыра беруі. Мұндай адам бейне бір соңына жыртқыш аң түскен шөлдегі кісінің кейпін келтіреді. Ізіне жыртқыш түскен бұл адам бір қамалға жетіп, қақпаның алдында тұрып алып: «Мен мына қамалға, оның берік қорғаны мен биік ғимаратына кіріп мына жыртқыштан паналаймын», - дейді де еш әрекетсіз, қозғалмай сол орнында отыра береді. Оның бұл айтқаны оған пайда бере ме? Бұл Ақыреттің ахуалдарын және өлім мен

қабірдің жағдайларын естіп, Аллаһтан ғана сұрайтын, содан соң қайтадан өзінің адасуына, жаңылуына, теріс жолына, нәпсі қалауларына, күнәларына қайта оралған кісінің жағдайы», - дейді.

Қорыққан адамбасын шайқап, көзін жасқа бұлап, жүрегі езіліп отыра бермей іс-әрекет жасап Ақыретін қамдау керек. Әрине, мұндай жүрек нәзіктігінен туындайтын сезімдер пайдасыз емес. Бірақ ең абзалы – Аллаһтан пана сұрап қарап отыра бермей, қолдан келгенше себебін жасап Аллаһқа қадам бастау. Ағын судай зымыраған бұл өмір тым қысқа. Аллаһ Тағала:

«(Аллаһ оларға): «Сендер жер жүзінде қанша жыл тұрдыңдар?» - дейді. Олар: «Бір күн немесе күннің бір бөлігі тұрдық. Санаушылардан сұра», - дейді. (Аллаһ тағала): «Егер білген болсаңдар аз ғана тұрдыңдар. Шынында Біз сендерді босқа жаратты және өздерінді Бізге қайтарылмаймыз деп ойладыңдар ма?» - дейді. Хақ патша Аллаһ өте Жоғары. Одан басқа тәңір жоқ. Ол ардақты аршының Раббысы», - деген (Муминун сүресі, 112-116 аяттар).

Сондай-ақ Аллаһ Тағала құлдарын әрекетке шақырған басқа бір аятта:

«Иман келтіргендердің жүректері Аллаһтың зікіріне (Құранға) жұмсап және түскен ақиқатқа жібімей ме? Ал енді бұрын өздеріне Кітап беріліп, сосын ұзақ мерзім өткендіктен жүректері қатайғандар сияқты болмаңдар. Олардың көбі бұзақылар», - деген (Хадид сүресі, 16 аят).

Усман ибн Аффанның (оған Аллаһ разы болсын) қызметкері Ханик: «Усман (оған Аллаһ разы болсын) бір қабірге тоқтаса, сақалы жасқа малынғанша жылайтын. Оған: «Жәннатты, тозақты айтасың жыламайсың, ал қабірді айтсаң неге жылайсың?» - делінгенде, ол: «Мен Аллаһ елшісінің (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): **«Қабір – Ақыреттің алғашқы сатыларының бірі. Кім одан құтылса, одан кейінгісі оған жеңіл. Ал кім одан құтыла алмаса, одан кейінгісі оған қиын», - деп айтып жатқанын есіттім. Және Аллаһ елшісінің (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын): «Қабірден қорқынышты нәрсе көрген емеспін», - дегенін естідім», -**

дейтін», - деген (Имам әт-Тирмизи, ибн Мәжәһ және Имам Ахмад риуаят еткен).

Абдуллаһ ибн Умар (Аллаһ әкесі екеуіне разы болсын): **«Аллаһ елшісі (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) нығымнан ұстады да: «Дүниеде бөтен немесе жолаушы сияқты бол», - деп айтты»,** - деген.

Жарық дүниеге келген әрбір адам баласы өзін бұл жерде жолай жүрген пенде сияқты сезініп, «мен бұл өмірдің тұрақты тұрғынымын» деген ойдан арылуы жөн.

Ибн Умар (Аллаһ әкесі екеуіне разы болсын) пайғамбарымыздың (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) осы хадисін есіне алса: «Егер кеш батырсаң таңды күтпе, егер таң атырсаң кешті күтпе. Саулығыңнан науқасыңа ал (денсаулығыңды пайдалан) және өміріңнен өліміңе (ал)», - дейтін (Имам әл-Бұхари риуаят еткен).

Бұрынғы өткен ізгілердің өлім және қабір жайлы айтқан ғибрат алар сөздері

Сіздерге бұрынғы өткен ізгілердің өлім және қабір жайлы айтқан ғибрат алар сөздерін келтірер болсақ, Әли ибн Әбу Талиб (Аллаһ оған разы болсын): «Дүние арттан, Ақырет алдан мінді. Олардың әрбірінің балалары бар. Дүниенің балаларынан болмаңдар, Ақыреттің балаларынан болыңдар. Расында бүгін – амал бар, есеп жоқ, ал ертең – есеп бар, амал жоқ», - деген (Имам әл-Бұхари риуаят етті).

Қуртубидің жазған естеліктерінде: «Ей, алданған, өлім мен оның арпалысы жайлы, оның кесесінің қиындығы мен ащылығын ойла! О, өлім! Қандай ақиқат уәде, әділ төреші еді. Өліммен жүректер үрейге толады, көзден жас сорғалайды, жамағаттар тарайды, ләзаттар бұзылады, үміттер үзіледі!

Ей, адам баласы! Бір күн болса да өлер күніңді, орныңнан көшетіңді ойладың ба? Егер кеңшіліктен таршылыққа ауыстырылсаң, саған достар мен жора-жолдастар қиянат қылса, дос-жаран мен бауырларың тастаса, көрпе-төсегіңде қатерге алынсаң, жылы-жұмсақтан кейін сені топырақ-лаймен ораса...

Ей, адам баласы! Мал-дүние жинаушы! Ғимараттар салушы! Аллаһпен ант етейін! Саған мал-дүниенен кебін ғана бұйырады. Ол (дүниен) құриды, жоғалады, ал денең топыраққа қайтады. Жинаған мал-дүниен қайда? Сені қорқыныштардан құтқарды ма? Жоқ! Керісінше сен оларды өзінді мақтамайтындарға тастадың да, сені кешірмейтінге күнәларыңмен келдің!» - делінген.

Ұлы сахабалардың бірі Әбу Дарда (Аллаһ оған разы болсын): «Мені үш нәрсе күлдіріп, үш нәрсе жылатты: мені күлдірген – дүниеге үміт артушы (адам), ал өлім оны талап етуде. Және мені күлдірген – ғафыл (бейғам адам), ал ол (адам) ұмыт қалдырылмайды. Және мені күлдірген – езуі жайылып күлген (адам), (бірақ) ол (мұнысымен) Аллаһты разы қылды ма әлде ашуландырды ма белгісіз. Ал мені жылатқан – Мұхаммед (оған Аллаһтың салауаты мен сәлемі болсын) пен оның жамағатының сүйіктілерінен айырылу, және мені жылатқан – өлім арпалысы кезіндегі бой көрсететін қорқыныш және (мені жылатқан) – құпиялар мен жариялар ашылар күні Рахманның алдында тұру, (пенде ол күні) жәннатқа әлде тозаққа баратынынан мүлде бейхабар», - деген.

Мүміндердің әділетті әміршілерінің бірі – Омар ибн Абдулазиз бір жаназадан қайтқанда біраз қашықтап барып отырған, онымен бірге адамдар да отырады. Содан соң ол адамдарға уағыз айтып: «Қабір мені артымнан шақырды да: «Ей, Омар ибн Абдулазиз! Менен сүйіктілерге не істегенімді сұрамайсың ба?» - деді. Мен: «Әрине!» - дедім. Ол: «Кебіндерді паршаладым, денелерді айырдым, қан сордым, еттерді жедім», - деді. Содан соң қабір менен қайтадан: «Менен жіліктер жайлы сұрамайсың ба?» - деді. Мен: «Әрине!» - дедім. Ол: «Екі иықты екі білектен жұлдым. Ал екі білекті екі қардан жұлдым. Ал екі қарды екі иықтан жұлдым. Және екі жамбасты екі саннан жұлдым. Ал екі санды екі тізеден жұлдым. Екі тізені екі сирақтан жұлдым. Ал екі сирақты екі табаннан жұлдым», - деді», - деген.

Осыны айтып, Омар ибн Абдулазиз жылап: «Расында дүниеде қалу бір тұтам (уақыт) емес пе? Оның (дүниенің) ардақтысы қор, байы кедей, жастары қария, тірісі өледі. Оның ықпалы сендерді алдамасын! Сендер оның өте тез теріс айналып кететінін білесіңдер. Нағыз алданушы – дүниемен алданған адам. Оның қалаларын құрып, өзендерінен су алып ішкен, ағаштарын отырғызған тұрғындары қайда?

Олар дүниеде болмашы ғана күндер тұрақтамады ма? Дүние адамдарды саулықтарымен алдаса, ал олар әрекетшілдіктерімен алданды. Солай күнәлар істеді. Аллаһпен ант етейін! Олар дүниеде (мал-дүниеден) тосылудың көп болғандығынан, байлықтарымен шаттанды. Топырақ олардың денелеріне, құм тәндеріне, құрттар сүйектері мен жіліктеріне не істеді? Олар дүниеде жайлы сәкілер мен жұмсақ төсектерде, өздеріне құрақ ұшқан қызметкерлердің ортасында, құрмет тұтқан отбасының, ізет көрсеткен көршілердің арасында болды.

Егер олардың (қабірлерінің) жандарынан өтсе, оларға дауыста, саптарынан жүр, мекендерінің бір-біріне жақындығына назар таста. Сөйтіп оларға сұрақ қой. Олардың дәулеттісінен байлығынан не қалғандығын, жарлысынан кедейлігінен не қалғандығын сұра. Олардың сөйлеген тілдері, қараған көздері жайлы сұра. Нәзік терілері мен ажарлы келбеттері, жұмсақ денелеріне құрттардың не істегендігін сұра. (Қабір) сұлулықты жойды, омыртқаларды сындырды, ішектерді ақтарды, еттерді жыртты. Ал оның күзетшілері мен жәрдемшілері қайда? Қызметшілері мен құлдары қайда? Жамағаты мен тобыры қайда? Аллаһпен ант етейін! Олар оған төсеніш те салмады, онда тіреу жасамады, ағаш отырғызбады. Олар оңаша мекендерде емес пе? Оларға күн мен түннің айырмасы бірдей емес пе? Олар өздері мен амалдарының арасын айырған, сүйіктілерді ажыратқан қараңғылықта емес пе? Игілікте күн кешкен қаншама еркек пен әйелдің беттері іріді, тәндері мойынан үзілді, жіліктері бөлшектеніп, көздері самай бойлап ақты, ауыздары қан мен іріңге толды. Жер жәндіктері тәндерінде жорғалап, дене мүшелерін ажыратты. Аллаһпен ант етейін! Содан азғана уақыт өтпей-ақ, олардың сүйектері шіріген күлге айналды. Олар бау-бақшалардан айырылды, кеңшіліктен таршылыққа тап болды. Мұрагерлер оның үйін және артында қалғанын бөліске салды. Бірақ Аллаһпен ант етейін, олардың арасында қабірі кеңейтілгендері бар. Ол онда жас, нұрланған, ләзаттарымен рахаттанған күйде. Ей, ертең қабірге түсуші! Сені дүниеде не алдады? Өзіңнің қалар-қалмасыңды білесің бе? Зәулім үйің, дайын жемістерің, мақпал киімдерің қайда? Хош иісің мен аңқыған жұпарың қайда? Қысқы және жазғы киімдерің қайда? Көрмейсің бе?... Күдіксіз, сенен алдыңғыға да ақиқат әмір келді! Ал ол өз-өзін қорғай алмады. Білмейсің бе, оның өлім арпалысында дөңбекшіп, тандайы кеуіп су терге түскенін... Оған көктен әмір келді, тағдыр келді, қаза келді. Қайтарылмайтын ажал әмірі келді! Қайдан!...

Ей, әке көзін жабушы! Ей, бауырыңның я балаңның көзін жапқан (жан)! Ей, мәйітті жуып, кебіндеген! Ей, оны көтерген, оңаша қабіріне тастап, артқа қайтқан! Жердің қаттылығында қалай болғаныңды, қай жағыңнан сынаққа алынатыныңды, қай көзіңнің бірінші ағатынын білсем ғой...

Ей, апаттарға жақындаушы! Өлілердің мекеніне таядың. Өлім періштесі маған немен жолығатынын білсем еді!.. Ертең дүниеден шығарымда және ол Раббымның тапсырмасынан нені әкелетінін білгенімде ғой!...» - деп еңіреп жылады. Және сол аптаның ішінде Омар ибн Абдулазиз дүние салды.

Алаңсыз ойнап-күлетіндей біздің ешқайсымыздың ертеңге дейін өмір сүрерімізге кепілдігіміз жоқ. Біз ертеңгі күніміздің өзін көрер-көрмесімізді білмейміз. Сондықтан әрбір адам әрдайым өлімге дайын жүрсін! Өйткені оның бұйрық келген күні Раббысына жолығары хақ.